

พิธีกรรมเซียดองค์เทพ : การเปรียบเทียบพิธีกรรมภายใน และภายนอกศาลเจ้า จังหวัดภูเก็ต

Saeyid Rituals of Deities: A Comparison of Ritual Practices Inside and Outside Chinese Shrines in Phuket Province

รุ่งรัตน์ ทองสกุล¹, รุ่งกานต์ ภูมิพงษ์²

¹สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต 83000

โทร. 0 9212 4694 6 อีเมล rungrat.t@pkru.ac.th

²สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต 83000

โทร. 0 9508 7667 7 อีเมล s6510789120@pkru.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา และเปรียบเทียบพิธีกรรมเซียดองค์เทพภายใน และภายนอกศาลเจ้า จังหวัดภูเก็ต เลือกพื้นที่ศึกษาแบบเจาะจง ได้แก่ พื้นที่ศาลเจ้าจ้วยตุ่ยเต้าโบ้เก้ง พิธีกรรมเซียดองค์เทพเตียนฮุ้นหงวนไสย (เล่าเอี้ย) วันที่ 26 – 28 ตุลาคม พ.ศ. 2567 และบ้านของผู้ที่จัดพิธีกรรมเซียด จำนวน 1 หลัง พิธีกรรมเซียดองค์เทพเจ่งฮุ้นฮุ้นเอี้ย วันที่ 14 – 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2567 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยเก็บข้อมูลภาคสนาม การสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษา พบว่า 1. พิธีกรรมเซียดองค์เทพภายในศาลเจ้า ประกอบด้วย 1) ความเป็นมาของพิธีกรรม จัดขึ้นเพื่อเฉลิมฉลองวันประสูติขององค์เทพ แสดงความเคารพและรำลึกถึงองค์เทพ 2) ลักษณะขององค์เทพเตียนฮุ้นหงวนไสย เป็นปรมาจารย์ด้านการแสดงและศิลปะความบันเทิง 3) ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม เช่น ป้างเอี้ย อ้วกั้ว ไข้กั้ว ส่างหยกฮ้อง ชิวเอี้ย และ 4) องค์ประกอบของพิธีกรรม มีผู้ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม เช่น ฮวดกั้ว ม้าทรง ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม อาหารคาวหวาน และอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบพิธีกรรม และพิธีกรรมเซียดองค์เทพภายนอกศาลเจ้า ประกอบด้วย 1) ความเป็นมาของพิธีกรรม จัดขึ้นตามคำสั่งขององค์เทพ และการแก้บน 2) ลักษณะขององค์เทพเจ่งฮุ้นฮุ้นเอี้ย หรือหม่าอู่หวาง เป็นเทพเจ้าแห่งความซื่อสัตย์และความกล้าหาญ 3) ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม เช่น คู้ตัว ปักเต็กเทียมหรือปักเต็กฮุ้น ไหว้ห้อเส้ง ไข้กั้วลูกหลาน ไก้อ่าน และ 4) องค์ประกอบของพิธีกรรม มีผู้ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม เช่น ฮวดกั้ว ม้าทรง ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม อาหารคาวหวาน และอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบพิธีกรรม และ 2. พิธีกรรมเซียดองค์เทพภายใน และภายนอกศาลเจ้า เป็นพิธีกรรมที่แสดงความเคารพต่อองค์เทพ และความศรัทธาของผู้เข้าร่วมพิธี โดยมีองค์ประกอบหลักของพิธีกรรมที่ใกล้เคียงกัน ส่วนที่แตกต่างกัน เช่น องค์เทพ ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม งานวิจัยนี้ช่วยบันทึกสัญลักษณ์เชิงพิธีกรรมของชาวจีนในจังหวัดภูเก็ต และเป็นส่วนหนึ่งของการสืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่น

คำสำคัญ : พิธีกรรม เซียด องค์เทพ ศาลเจ้า

Abstract

This research aimed to study and compare the Saeyid deity rituals conducted both inside and outside shrines in Phuket Province. The study areas were purposively selected, comprising the Jui Tui Tao Bo Keng Shrine, where the Saeyid Tian Hu Nguan Sui (Lao Eia) ritual was held from October 26th to 28th, 2024, and a residence in Phuket Province that hosted the Saeyid ritual, specifically for the Jeng Hu Ong Eia Saeyid ritual from November 14th to 16th, 2024. This qualitative research collected data through fieldwork,

interviews, participant observation, and non-participant observation. The results were presented using descriptive analysis.

The results indicated that 1. The Saeyid deity rituals inside the shrine consisted of: 1) Background of the ritual, which was organized to celebrate the deity's birthday, honoring and commemorating the deity, 2) Characteristics of Tian Hu Nguan Sui as a master in performance and the performing arts, 3) Ritual Procedures included actions such as Pang Eia, Iew Keng, Khoi Kun, Sang Yok Ong, and Siu Eia, and 4) Ritual Components involved the participants including Huad Kua (ritual conductors), Ma Song (devotee-mediums), attendees, food offerings (savory and sweet), and ritual equipment. The Saeyid deity rituals conducted outside shrines consisted of: 1) Background of the rituals, which were performed according to the deity's command and as acts of vow fulfillment, 2) Characteristics of Jeng Hu Ong Eia or Ma Wu Wang as the deity of loyalty and courage, 2) Ritual Procedures included Kui Tua, Pak Dtek Thiam or Pak Dtek Hu, Wai Ngo Seng, Po Un Luk Lan, and Kui Han, and 4) Ritual Components included Huad Kua (ritual conductors), Ma Song (devotee-mediums), attendees, food offerings (savory and sweet), and ritual equipment. 2. Both internal and external Saeyid rituals served to honor the deities and expressed the faith of attendees. The main ritual components were similar, though differences were found in the specific deities and ritual procedures. This research helps document the ritual symbols of the Chinese community in Phuket Province and contributes to the preservation of local culture.

Keywords : ritual, Saeyid, Deity, shrine

บทนำ

จังหวัดภูเก็ตเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญระดับโลกที่มีทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรวัฒนธรรมอันโดดเด่น โดยเฉพาะทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ เนื่องจากเป็นเมืองพหุวัฒนธรรมที่รวมผู้คนหลายเชื้อชาติ เช่น ไทย มลายู จีน ปัทมาสน์ พิณนุกูล (2563 : 53) กล่าวว่า กลุ่มคนจีน และกลุ่มคนชาติต่าง ๆ เข้ามาเพื่อสร้างความมั่นคง และร่ำรวย จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะแร่ดีบุก จึงกลายเป็นผู้ก่อสร้างเมืองภูเก็ตให้มีพัฒนาการที่ตีสืบตามลำดับ สอดคล้องกับ สุลีมาน (นฤมล) วงศ์สุภาพ (2544 : 40 - 41) ระบุว่าชาวจีนที่อพยพมาอยู่ภูเก็ตส่วนใหญ่เป็นคนงานเหมืองแร่ และยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของตนไว้อย่างเหนียวแน่นมาอย่างต่อเนื่อง

ศาสนาสถานที่หลอมรวมชาวจีนผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นพื้นที่ที่แสดงออกถึงความเป็นหนึ่งเดียว คือ “ศาลเจ้า” หรือชาวภูเก็ตเรียกว่า “ฮ้าม” ปัทมาสน์ พิณนุกูล (2563 : 2) กล่าวว่า ศาลเจ้าเป็นศาสนาสถานที่สร้างขึ้นตามความเชื่อ เพื่อใช้เป็นศูนย์กลางของการแสดงออกทางประเพณี วัฒนธรรมของคนเชื้อสายจีนที่มีความศรัทธาต่อองค์เทพ ศาลเจ้าจึงมีความผูกพันใกล้ชิดกับคนจีนในภูเก็ตเป็นอย่างมาก ถือเป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา มีการสร้างรูปเคารพองค์เทพเจ้าในรูปลักษณะของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นำมาประดิษฐานไว้ในศาลเจ้า เพื่อประกอบพิธีกรรมตามประเพณี สอดคล้องกับ สมชาย มนุจันทรัง (10 ธันวาคม 2567, สัมภาษณ์) กล่าวถึงบทบาทของศาลเจ้าในภูเก็ตว่า เป็นแหล่งรวมของผู้คนที่หลากหลาย เป็นแหล่งรวมสรรพวิชา เป็นแหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น ศาลเจ้าจึงเป็นพื้นที่แห่งจินตนาการที่ใช้แสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ความเป็นจีน

สันต์ สุวัจนารินทร์ (2558 : 124 - 140) กล่าวถึงพื้นที่ที่ใช้ฐานคิดในเรื่องของศาสนาสถานที่เอื้อให้เกิดการผสมระหว่างรอยแยกทางกายภาพ และนามธรรมว่า พื้นที่เป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์ที่เข้าไปใช้ประโยชน์หลายรูปแบบ รวมทั้งเข้าไปร่วมปรับเปลี่ยน

ครอบครอง โดยเชื่อว่าพื้นที่เป็นหัวใจสำคัญเช่นเดียวกับพื้นที่ “ศาลเจ้า” ที่ทำให้คนจีนสามารถสร้าง หรือควบคุมพื้นที่ที่เป็นองค์ประกอบทางกายภาพ และเป็นสัญลักษณ์ความเป็นคนจีน ทำให้พื้นที่เกิดประโยชน์ เกิดคุณค่า และเกิดการสร้างสรรค์อย่างทางสังคม โดยมีศาลเจ้าเป็นภาพตัวแทน อังรี เลอเฟบว์ (Lefebvre, 1991) มองพื้นที่ว่าเป็นประดิษฐกรรมทางสังคมที่เรียกว่า “Social Space” เป็นผลผลิตของเทคนิควิทยาการของการสร้างพื้นที่ เรียกว่า “การทำพื้นที่ให้บริสุทธิ์ผุดผ่องนำย่องงูบูชา” มากกว่าพื้นที่ที่ตามธรรมชาติ โดยสร้างความศักดิ์สิทธิ์ด้วยการกำหนดบทบาทหน้าที่ที่เฉพาะเจาะจงของพื้นที่นั้น ๆ เพื่อมิให้มีการล่วงล้ำหรือล่วงละเมิดได้ ขณะเดียวกันก็มีการกำหนดผู้ดูแลปกป้องหรือผู้พิทักษ์ความศักดิ์สิทธิ์ของพื้นที่นั้น ๆ อย่างไรก็ตาม พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และผู้ดูแลพื้นที่จะเปลี่ยนแปลงแตกต่างกันไปในแต่ละยุคสมัย

การประกอบพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนที่จัดขึ้นในพื้นที่ศาลเจ้า โดยสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้เกิดขึ้นผ่านพิธีกรรมที่ยึดถือปฏิบัติต่อกันมา เพื่อสร้างความสบายใจแก่ผู้ปฏิบัติ นอกจากนี้ประเพณีถือศีลกินผักที่จัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่แล้ว ภูเก็ตยังมีพิธีกรรมแซยิดที่จัดขึ้นเพื่อเฉลิมฉลองวันเกิดองค์เทพเจ้า เป็นการแสดงความเคารพและระลึกถึงองค์เทพ คำว่า “แซยิด” หมายถึง “วันที่มีอายุครบ 5 รอบนักษัตร คือ 60 ปีบริบูรณ์ตามคติของจีน” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556 : 407) จันทรสุตา ไชยประเสริฐ (2566 : 350) กล่าวถึงพิธีกรรมแซยิดว่า ในแต่ละศาลเจ้าให้ความสำคัญกับองค์เทพเจ้าแตกต่างกันส่งผลให้การประกอบพิธีกรรมแซยิดของแต่ละศาลเจ้ามีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ ศาลเจ้าที่มีการประกอบพิธีกรรมแซยิดมากที่สุด คือ ศาลเจ้าจួយเต้าไต้เก้ง เป็นศาลเจ้าซึ่งเป็นที่รู้จักของคนต่างชาติ คนไทยเชื้อสายจีน คนไทยพื้นถิ่น เนื่องจากเป็นศาลเจ้าที่จัดพิธีถือศีลกินผักอย่างยิ่งใหญ่ รวมทั้งเป็นศาลเจ้าที่มีม้าทรงที่ขึ้นทำเนียบของศาลเจ้ามากที่สุด ตามที่ เพชรมิ่งกร รัตนวิสุทธิ (8 ธันวาคม 2567, สัมภาษณ์) กล่าวว่า ศาลเจ้าจួយเต้าไต้เก้งเป็นศาลเจ้าที่มีผู้คนมาเข้าร่วมประเพณีกินผักมากที่สุดของจังหวัดภูเก็ต และเป็นอันดับหนึ่งของภาคใต้ ภายใน ศาลเจ้ามีห้อง “กั้วอ่องไต่เต้” เปรียบเสมือนหัวใจหลักของศาลเจ้า ทำให้ผู้คนจำนวนมากเข้ามาสักการะทั้งในประเพณีกินผัก และโอกาสอื่น ๆ เช่น พิธีกรรมแซยิด โดยเฉพาะพิธีกรรมแซยิดขององค์เทพเตียนฮุ้นฮวงโสะย (เล่าเอี้ย) ที่ชาวไทยเชื้อสายจีนเคารพนับถือว่าเป็นนักรบ เป็นเทพเจ้าของชาวจีนที่มีความสามารถในฐานะศิลปินด้านการแสดงงิ้ว

นอกจากการจัดพิธีกรรมแซยิดในศาลเจ้าแล้ว ยังพบว่า มีพิธีกรรมแซยิดที่จัดขึ้นนอกศาลเจ้า ในพื้นที่บ้านเรือนของผู้ที่มีความประสงค์จะจัดพิธีกรรมนี้ภายในพื้นที่ของตนเอง แม้ต้องอาศัยงบประมาณจำนวนมากแต่ก็ยินดีทำเพื่อวัตถุประสงค์บางประการ เช่น พิธีกรรมแซยิดภายในบ้านของ ธนคม ยี่หลั่นสุวรรณ (9 ธันวาคม 2567, สัมภาษณ์) เป็นพิธีกรรมแซยิดองค์เทพเจ๋งฮุ้นฮุ้นเอี้ย เพื่อเสริมสร้างความเป็นสิริมงคลแก่สมาชิกในบ้าน

พิธีกรรมแซยิดทั้งภายใน และภายนอกศาลเจ้า มีรายละเอียดของพิธีกรรมที่น่าสนใจโดยอาศัยความเชื่อ และบริบทต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญในการศึกษาเรื่อง “พิธีกรรมแซยิดองค์เทพ : การเปรียบเทียบพิธีกรรมภายใน และภายนอกศาลเจ้า จังหวัดภูเก็ต” ทั้งนี้ เพื่อจะได้ทราบถึงพิธีกรรมแซยิดทั้งภายใน และภายนอกศาลเจ้าว่า มีองค์ประกอบและความหมายเชิงสัญลักษณ์อย่างไร รวมถึงพิธีกรรมแซยิดภายใน และภายนอกศาลเจ้ามีกระบวนการขั้นตอน และบทบาทของผู้เข้าร่วมพิธีแตกต่างกันอย่างไร คำตอบเหล่านี้จะนำไปสู่การทำความเข้าใจความเชื่อ แนวคิด รวมถึงค่านิยมของผู้คนต่อการประกอบพิธีกรรมดังกล่าว

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาพิธีกรรมแซยิดในศาลเจ้า และภายนอกศาลเจ้า จังหวัดภูเก็ต
2. เพื่อศึกษาความแตกต่างของพิธีกรรมแซยิดภายใน และภายนอกศาลเจ้า จังหวัดภูเก็ต

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กำหนดขอบเขตพื้นที่ที่ปฏิบัติงานภาคสนามโดยพิจารณาเลือกพื้นที่แบบเจาะจงเป็นตัวแทนในการศึกษา ได้แก่ พื้นที่ภายในศาลเจ้า เลือกเจาะจงศาลเจ้าที่มีผู้เข้าร่วมพิธีกรรมแซยิดมากที่สุด ได้แก่

ศาลเจ้าจ้วยตุ่ยเต้าโบ้เก้ง จังหวัดภูเก็ต ประกอบพิธีกรรมแซยิดองค์เทพเตียนฮุ้นหวงโสร้อย (เล่าเอ๋อ) ระหว่างวันที่ 26 – 28 ตุลาคม พ.ศ. 2567 และพื้นที่ภายนอกศาลเจ้า เลือกลงเจงบ้านที่เจ้าของบ้านเป็นร่างทรงขององค์เทพ ได้แก่ บ้านเลขที่ 232/44 ต.ตลาดใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต เป็นพื้นที่ประกอบพิธีกรรมแซยิดองค์เทพเจ่งฮุ้นอ้อเอ๋อ ระหว่างวันที่ 14 – 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2567

กลุ่มประชากร ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) เป็นการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) 15 คน โดยมีคุณสมบัติที่เหมาะสม ได้แก่ 1) ปราชญ์ด้านวัฒนธรรมจีนจังหวัดภูเก็ต 4 คน เป็นชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีความรู้ความสามารถด้านวัฒนธรรมจีน สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับชาวจีน วัฒนธรรมจีนในภูเก็ตได้ 2) ผู้ประกอบพิธีกรรมแซยิดหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมแซยิด 4 คน เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมแซยิด (ฮวดกั้ว) ร่างทรงองค์เทพ (ม้าทรง) ที่ทำหน้าที่นี้มาอย่างต่อเนื่องอย่างน้อย 5 ปี และ 3) บุคลากรจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน นักท่องเที่ยว และผู้ที่เข้าร่วมพิธีกรรมแซยิด 7 คน เป็นนักวิชาการด้านวัฒนธรรม อาจารย์ผู้สอนด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น มัคคุเทศก์ ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่เข้าร่วมพิธีกรรมแซยิด นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลหลักแล้วยังเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้ให้ข้อมูลอื่น ๆ ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม เพื่อให้ข้อมูลในการศึกษาวิจัยมีความสมบูรณ์มากขึ้น

เครื่องมือในการวิจัย แบบฟอร์มบันทึกการสังเกตบริบททางพื้นที่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่ผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน แบบบันทึกการทำงานในพื้นที่ภาคสนาม และเครื่องมือบันทึกข้อมูล เครื่องมือสื่อทัศนศาสตร์

แนวทางการดำเนินงาน ศึกษาความเป็นมาของพิธีกรรมแซยิดทั้งภายใน และภายนอกศาลเจ้า โดยวิธีการสำรวจการสังเกตบริบทของพื้นที่ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ในช่วงวันเวลาที่มีการประกอบพิธีกรรมภายในศาลเจ้า (26 – 28 ตุลาคม พ.ศ. 2567) และภายนอกศาลเจ้า (14 – 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2567) การสัมภาษณ์ทั่วไป การสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่ม การวิเคราะห์ข้อมูล และเขียนรายงานผลการวิจัย

การวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูล การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพจากการศึกษาเอกสาร การเก็บข้อมูลภาคสนาม การสังเกตลักษณะบริบทของพื้นที่ และการประกอบพิธีกรรมแซยิด การสัมภาษณ์ การนำข้อมูลมาวิเคราะห์ ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และมีการตรวจสอบข้อมูลความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้า โดยใช้ข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่างกันเพื่อตรวจสอบผลซึ่งกันและกัน เพื่อพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ได้นั้นถูกต้อง จากนั้นจึงนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยใช้แนวคิดเรื่องพื้นที่ของ อังรี เลอแปร์วี่ เกี่ยวกับพื้นที่ทางกายภาพ พื้นที่ทางสังคม และพื้นที่ทางจินตนาการ ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน มาปรับใช้วิเคราะห์มุมมองพื้นที่ภายในศาลเจ้า และภายนอกศาลเจ้า จังหวัดภูเก็ต เป็นแหล่งข้อมูลสำคัญ โดยมีพื้นที่ทางสังคมของผู้คนที่เกี่ยวข้อง รวมถึงมุมมองพื้นที่จินตนาการในการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นจีนผ่านพิธีกรรมแซยิด นอกจากนี้ยังใช้แนวคิดสัญวิทยาของ Turner, V. (1967) ที่ช่วยให้การมองพิธีกรรมไม่ใช่เป็นเพียงความเชื่อหรือพิธีกรรม แต่เป็นระบบเครื่องหมาย ประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์สื่อความหมายทางวัฒนธรรม

ผลการวิจัย

1. พิธีกรรมแซยิดองค์เทพภายในศาลเจ้า ผู้วิจัยศึกษาพิธีกรรมแซยิดศาลเจ้าจ้วยตุ่ยเต้าโบ้เก้ง ที่มีพิธีกรรมแซยิดองค์เทพเตียนฮุ้นหวงโสร้อย (เล่าเอ๋อ) จัดขึ้นระหว่างวันที่ 26 – 28 ตุลาคม พ.ศ. 2567

1.1 ความเป็นมา พิธีกรรมแซยิดเป็นพิธีที่จัดขึ้นเพื่อเฉลิมฉลองวันประสูติขององค์เทพตามความเชื่อของชาวจีน ซึ่งสะท้อนถึงความเคารพ และการรำลึกถึงองค์เทพแต่ละองค์ พิธีนี้จัดขึ้นที่ศาลเจ้าหรือศูนย์รวมของชุมชนชาวจีน ดังเช่น ศาลเจ้าจ้วยตุ่ยเต้าโบ้เก้ง เดิมจะปิดพื้นที่หลังพิธีกินผัก แล้วเปิดอีกครั้งในวันที่ 25 เดือน 8 ตามปฏิทินจันทรคติจีน เพื่อเตรียมพิธีกินผัก แต่เมื่อแปะจิ้นเบ่งเข้ามามีบทบาท ศาลเจ้าจึงเปิดตลอดปีเพื่อให้ชาวบ้านสามารถสักการะองค์เทพ เมื่อมีผู้ประสบความสำเร็จตามคำขอจึงมีการจัดงานเฉลิมฉลองเพื่อขอบคุนองค์เทพ และพัฒนาเป็นพิธีกรรมแซยิด

1.2 ลักษณะขององค์เทพในพิธีกรรม องค์เทพเตียนฮู้ห้วงวนโส่ย เดิมชื่อหลุยไฮ้แซ้เป็นปรมาจารย์ด้านศิลปะการแสดงในสมัยพระเจ้าถังเอี้ยนจง แห่งราชวงศ์ถัง เกิดจากมารดานางซอสี แต่ถูกบังคับให้นำไปทิ้ง แต่ท่านรอดชีวิตด้วยความช่วยเหลือของปู และได้รับการอุปการะจากชวานาตระกูลแซ่หลุย ด้วยพรสวรรค์ด้านดนตรี เชี่ยวชาญเครื่องดนตรี ดีด สี ตี เป่า ทุกชนิด ท่านใช้ศิลปะการแสดงเป็นกลยุทธ์ทางยุทธศาสตร์ โดยใช้การแสดงละครเงาและหุ่นกระบอกเปียงเบน ความสนใจเข้าศึกษาแล้วฉวยโอกาสโจมตีจนได้รับชัยชนะ พระเจ้าถังเอี้ยนจงจึงพระราชทานนาม “แม่ทัพเตียน” ลักษณะทางกายภาพของกิมซิ่นองค์เทพเตียนฮู้ห้วงวนโส่ย รูปลักษณ์ร่างกายอ้วนสมบูรณ์ มือข้างหนึ่งชี้ขึ้นฟ้า อีกข้างหนึ่งชี้ลงดินบ่งบอกทางสัญญาณ “สวรรค์ให้กำเนิด พสุธาให้คงอยู่” สอดคล้องกับชีวิตวัยทารกที่ถูกทิ้งให้อยู่ในท้องนาที่มีปูนาบ้วนน้ำลายให้ดื่มกินแทนน้ำนม ป่านที่มีท่วงท่านาฏลีลาโลดโผน เสมือนทำการแสดงจิว ไม่ปรากฏในศาลเจ้าจู้ต่วยเต้าโบ้เก้ง (สมชาย มนูญทรัพย์, 7 ธันวาคม 2567, สัมภาษณ์) ชาวไทยเชื้อสายจีนภูเก็ตยกย่ององค์เทพเตียนฮู้ห้วงวนโส่ยว่าเป็นองค์เทพปรมาจารย์การแสดงจิว ทำให้เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง ในฐานะองค์เทพผู้จัดการงานประเพณีกินผักของศาลเจ้าที่จัดงานกินผักสืบต่อจากชาวคณะจิวที่เข้ามาแสดงในเมืองภูเก็ต คนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดภูเก็ตมักเรียกองค์ท่านว่า “หล่าวเอี้ย ส่วนกิมซิ่นป่านแม่ทัพเตียน มีรูปลักษณ์ลักษณะการถอดแบบจากภาคตำนานตอนได้รับตำแหน่งเป็นแม่ทัพซึ่งเป็นช่วงของการรับราชการ ปรากฏอยู่ในศาลเจ้าจู้ต่วยเต้าโบ้เก้ง ลักษณะของกิมซิ่นสัมพันธ์กับอำนาจขององค์เทพทั้งรูปทรง สัตว์ส่วน และใบหน้าอิมเอิบที่แสดงถึงลักษณะที่สมบูรณ์ รวมถึงการใช้สีเหลืองเป็นชุดครุยศักดิ์นา และสีแดงเป็นสีของร่างกายองค์เทพอันเป็นสีมงคล ดังที่ พรพรรณ จันทโร นานนท์ (2537, น. 159) กล่าวว่า สีแดงสื่อความหมายแห่งความจงรักภักดี ดังเช่นครั้งอดีตที่องค์เทพเตียนฮู้ห้วงวนโส่ยใช้ศิลปะการแสดงจิวหลอกล่อข้าศึกให้หลงใหลในความงามของการแสดงจิวจนตกหลุมพรางจนทำให้ท่านได้รับชัยชนะการสู้รบ ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อของชาวจีนที่นับถือองค์เทพเตียนฮู้ห้วงวนโส่ย ว่า เป็นผู้มีความสามารถด้านการปกครอง ด้านศิลปะ และเป็นผู้ที่มีคุณงามความดี ดังกิมซิ่นภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กิมซิ่นองค์เทพเตียนฮู้ห้วงวนโส่ยป่านแม่ทัพเตียน

1.3 ขั้นตอนของพิธีกรรม

1.3.1 การเตรียมความพร้อมก่อนประกอบพิธีกรรม ก่อนเริ่มพิธีอัญเชิญเทพประทับทรง ผู้ประกอบพิธีกรรมอันได้แก่ ม้าทรงและฮวดกั้ว (ผู้ประกอบพิธีกรรม) จะต้องชำระร่างกายให้สะอาดและแต่งกายด้วยชุดขาว จากนั้นม้าทรงจุดกระดาษทอง (เส็กิม) และนำควันไฟมาลนให้ทั่วร่างกายเรียกว่า “เส้เง้ง” เพื่อทำความสะอาดตัวเองด้วยไฟ

1.3.2 เมื่อถึงเวลาการอัญเชิญองค์เทพให้ประทับร่างม้าทรง ฮวดกั้วได้จัดรูปเพื่อบอกกล่าวต่อหน้ารูปเคารพขององค์เทพ พร้อมทั้งสวดคาถาอัญเชิญเทพเข้าประทับในร่างม้าทรง พิธีจะดำเนินไปพร้อมกับเสียงกลอง (กิมก้อ) และฆ้องจิ้นที่บรรเลงเป็นจังหวะ ซึ่งการประทับทรงจะสังเกตได้จากกิริยาท่าทางของม้าทรงที่มีลักษณะคล้ายการแสดงจิว เมื่อองค์เทพประทับแล้ว ฮวดกั้วจึงสวมชุดม้าทรงประจำองค์เทพ พร้อมถวายอุปกรณ์ประจำของม้าทรง ฮวดโซ๊ะ (แสบ) ออเล้ง (ธง) และรูป จากนั้นม้าทรงที่ประทับทรงขององค์เทพเตียนฮู้ห้วงวนโส่ยจะพาดฮวดโซ๊ะลงบนพื้น 3 ครั้ง แล้วส่งรูปให้ฮวดกั้วนำไปปักใน

กระถางรูปเป็นอันเสร็จสิ้นขั้นตอนการอัญเชิญ และม้าทรงเดินมายังบริเวณลานพื้นที่พิธีกรรมที่ได้จัดเตรียม เพื่อเริ่มประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ให้แล้วเสร็จ และตามด้วยการจุดประทัด พบว่า พิธีกรรมแยกองค์เทพเตียนฮู้ห่วยไสย วันแรกเป็นการเตรียมตัวและประกอบพิธีปางเอี้ย เป็นพิธีกรรมอัญเชิญกองทัพสวรรค์ทั้ง 5 ทิศ การปล่อยทหารรักษาเขตปริณชิต เพื่อคอยปกป้ององค์ “หยกอ่องส่งเต” และประจำการที่ศาลเจ้าเพื่อดูแลมณฑลพิธี ซึ่งขั้นตอนของพิธีกรรมปางเอี้ยจะมีการจัดตั้งแท่นบูชาบริเวณลานพื้นที่หน้าศาลเจ้า ประกอบด้วยการอัญเชิญรูปเคารพองค์เทพต่าง ๆ การอัญเชิญห้วงมณฑลซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของแม่ทัพประจำกองทัพสวรรค์ทั้ง 5 ทิศ พร้อมชุดแก้วน้ำชา ต่อด้วยการประกอบพิธีเฮี้ยวโหย้เป็นการอัญเชิญไฟศักดิ์สิทธิ์ (กระถางรูป) ขององค์เทพ ณ ปะรำพิธี บริเวณปลายแหลมสะพานหิน เพื่อนำมาวางหน้าแท่นบูชาขององค์เทพเตียนฮู้ห่วยไสย และการอัญเชิญหยกอ่องส่งเตมาเป็นองค์ประธาน ซึ่งตัว(แท่นบูชา)จะประดิษฐานพระราชวังจำลองขององค์เทพหยกอ่องส่งเตอันเป็นสัญลักษณ์ตัวแทน โดยเขียนกำกับไว้ชัดเจนว่า “เหลียงเซียวไปเตียน” เป็นชื่อพระราชวังขององค์เทพหยกอ่องส่งเต ส่วนรุ่งเช้าวันที่สองเรียกว่า “เจี้ยยัด” หรือ “วันเกิดองค์เทพ” มีพิธีเค่งเต (ถวายน้ำชา) เช่นไหว้ด้วยขนมหวาน และผักผลไม้ เริ่มพิธีกรรมไขกุ้น (จัดเลี้ยงอาหารแก่กองทัพสวรรค์ทั้ง 5 ทิศ ทิศตะวันออก ทิศใต้ กองกลาง ทิศเหนือ และทิศตะวันตก) และส่งเสด็จหยกอ่องส่งเตกลับสรวงสวรรค์ในช่วงเวลาประมาณห้าทุ่ม พิธีกรรมจบลงด้วยการจุดประทัด พิธีกรรมเหล่านี้แสดงถึงความศรัทธาระหว่างชุมชนกับองค์เทพเจ้า ดังตัวอย่างพิธีปางเอี้ยภาพที่ 2

ภาพที่ 2 การบูชาหน้าตัวซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพิธีปางเอี้ย

1.4 องค์ประกอบของพิธีกรรม พบว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม เช่น ฮวดแก้ว หน้าทีหลักสำคัญ คือ ประกอบพิธีกรรม ม้าทรง (ร่างทรง) องค์เทพ และผู้เข้าร่วมพิธีกรรมแยกได้แก่ ศิษยานุศิษย์ ครอบครัว รวมถึงบุคคลที่มีจิตศรัทธาอาหารหลักในพิธีกรรม มีการตั้งอาหารเช่นไหว้องค์เทพ เรียกว่า “พิธีกรรมห่องเส้ง” เป็นการไหว้อาหารคาว ประกอบด้วย หมู ไก่ ปลา กุ้ง ปู และหมีเหลือง อาหารแต่ละอย่างมีความหมายที่แตกต่างกัน เช่น หมู สื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เนื่องจากหมูเป็นสัตว์เลี้ยงที่ให้เนื้อนุ่ม ไก่ สื่อถึงความซื่อสัตย์ ความใส่ใจในครอบครัว และอุปกรณ์เครื่องใช้ในการประกอบพิธีกรรม เช่น ที่ก้องซู คือ พระราชวังจำลอง สะท้อนโครงสร้างจักรวาล และจุดเชื่อมต่อระหว่างโลกมนุษย์กับอาณาจักรขององค์เทพ เล่งเสี้ยวไปเตียน ห่องเอี้ยเกี หรือ ธง 5 ผืน เป็นสัญลักษณ์ของกองทัพสวรรค์ทั้ง 5 กองทัพ ประจำทิศทั้ง 5 ทิศ ได้แก่ ธงสีเขียว ธงสีแดง ธงสีเหลือง ธงสีขาว และธงสีดำ รวมถึงกระดาษเงินกระดาษทอง รูป เทียน ถ้วยน้ำชา และกระถางรูป

2. พิธีกรรมแยกองค์เทพภายนอกศาลเจ้า ผู้วิจัยศึกษาพิธีกรรมแยกของบ้าน นายชนคม ยี่หลั่นสุวรรณ 232/ 44 มีพิธีกรรมแยกองค์เทพเจ้งฮู้ฮองเอี้ย จัดขึ้นระหว่างวันที่ 14 – 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2567

2.1 ความเป็นมา พิธีกรรมแยกภายนอกศาลเจ้าจัดขึ้นตามคำสั่งขององค์เทพ จากการบนบานให้หายเจ็บป่วย โดยได้รับการสนับสนุนจากผู้จัดงานแยกคนอื่น ๆ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการจัดงาน เนื่องจากมีค่าใช้จ่ายสูง โดยเฉพาะพิธีกรรมไขกุ้นที่ใช้งบประมาณมาก หากไม่มีผู้สนับสนุน เจ้าของบ้านหรือบรรดาศิษย์ร่วมรับผิดชอบการจัดพิธีกรรม การจัดพิธีที่บ้านของ

นายธนคม ยี่หลั่นสุวรรณ ทำหน้าที่เป็นม้าทรงขององค์เทพเจ่งฮู้ฮ้องเอี้ย สืบเนื่องจากอากัง นายเฮง แซ่ฮ้อง เคยเป็นม้าทรงองค์เทพเดียวกัน หลังจากอากังเสียชีวิต และไม่มีผู้รับหน้าที่ต่อ นายธนคมได้รับนิมิตจากมารดาว่าอากังนำธงประจำขององค์เทพมาให้ ทำให้เขาตัดสินใจรับหน้าที่ม้าทรงในปี พ.ศ. 2538 และปฏิบัติหน้าที่มาจนถึงปัจจุบัน

2.2 ลักษณะขององค์เทพในพิธีกรรม องค์เทพเจ่งฮู้ฮ้องเอี้ย หรือหม่าอู่หวาง เป็นหนึ่งในแม่ทัพสำคัญของกวางอู่ (หลิวซิว) มีบทบาทสำคัญในการต่อต้านกองทัพของหวางหมั่งจนได้รับชัยชนะ เขาได้รับการยกย่องในพงศาวดารราชวงศ์ฮั่น และได้รับการเคารพในฐานะ “เทพแห่งสงครามและการปกป้องบ้านเมือง” ลักษณะทางกายภาพของกิมซิ่นองค์เทพเจ่งฮู้ ฮ้องเอี้ยมีรูปร่างกำยำสูงใหญ่ ใบหน้าสีเขียวเหมือนปูทะเลสด (ปูดำ) หนวดเคราสีทองแดง และแข็ง มีความรู้ความสามารถทั้งฝ่ายบู๊และฝ่ายบุ๋น เป็นผู้มั่งมีสติปัญญาเฉลียวฉลาด แคล่วคล่องว่องไว อาวุธประจำกายคือ ง้าว ลักษณะของกิมซิ่นสัมพันธ์กับอำนาจขององค์เทพทั้งรูปทรง สัตว์ส่วน และใบหน้าอิมเอ็บที่แสดงถึงลักษณะที่สมบูรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อของชาวจีนที่นับถือองค์เทพเจ่งฮู้ฮ้องเอี้ย ว่า เป็นผู้มีความแข็งแรง มีรู้ความสามารถ และมีสติปัญญา ดังกิมซิ่นภาพที่ 3

ภาพที่ 3 กิมซิ่นองค์เทพขององค์เทพเจ่งฮู้ฮ้องเอี้ย

2.3 ขั้นตอนของพิธีกรรม พบว่า พิธีกรรมแซยิตองค์เทพเจ่งฮู้ฮ้องเอี้ย มีพิธีกรรมสำคัญ เช่น พิธีกรรมคู้หน้าตัว (การเปิดประรำพิธีในการจัดงาน) พิธีกรรมป้างเอี้ย พิธีกรรมปักเด็กเทียมหรือปักเด็กฮู้ พิธีกรรมเฉี้ยไห้ พิธีกรรมเซี้ยหยกอ่อง (การอัญเชิญเหล่าเทวดา) “พิธีกรรมห่องเส้ง” เป็นการไหว้อาหารดาว ประกอบด้วย หมู ไก่ ปลา กุ้ง ปู และหมีเหลือง หรือในบางกรณีเจ้าของบ้านอาจมีอาหารเพิ่มเติมที่จะตั้งไหว้บูชา) พิธีกรรมโซ่กุ้น พิธีกรรมไป๋อู่่น (องค์พระทรงประทานพรให้แก่ลูกหลาน) พิธีกรรมโก้ยห่าน (การสะเดาะเคราะห์) พิธีกรรมมองค์พระเตี้ยนสินถ้อง (องค์พระในพิธีกรรมใช้อาวุธประจำกายแสดงฤทธิ์พาดฟันดาบหรือขวานลงบนแผ่นหลัง) พิธีกรรมสว่างกั้ง พิธีส่งองค์หยกอ่องส่งเต่ และองค์กิวอ่องไต่เต่กลับสวรรค์ และพิธีกรรมซิวเอี้ย ดังตัวอย่างพิธีปักเด็กฮู้หรือปักเขตปริณทลเพื่อกำหนดเขตในการประกอบพิธี ภาพที่ 4

ภาพที่ 4 พิธีปักเด็กฮู้

2.4 องค์ประกอบของพิธีกรรม พบว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม เช่น ฮวดแก้ว เป็นผู้มีหน้าที่หลักที่สำคัญ คือ เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม ม้าทรง (ร่างทรง) องค์เทพ และผู้เข้าร่วมพิธีกรรมแยกได้แก่ ศิษยานุศิษย์ ครอบครัว รวมถึงบุคคลที่มีจิตศรัทธา อาหารหลักในพิธีกรรม มีการตั้งอาหารบูชาองค์เทพ เรียกว่า “พิธีกรรมห่อเส้ง” เป็นการไหว้อาหารคาว ประกอบด้วย หมู ไก่ ปลา กุ้ง ปู หมี่เหลือง เช่นเดียวกับพิธีกรรมภายในศาลเจ้า อุปกรณ์เครื่องใช้ในการประกอบพิธีกรรม เช่น ที่ก่องชู้ คือ พระราชวังจำลองแทน เล่งเสี้ยวโปเตียน ห่อเอี้ยกี้ หรือ ธง 5 ผืน เป็นสัญลักษณ์ของกองทัพสวรรค์ทั้ง 5 กองทัพ ประจำทิศทั้ง 5 ทิศ ได้แก่ ธงสีเขียว ธงสีแดง ธงสีเหลือง ธงสีขาว และธงสีดำ รวมถึงกระดาษเงินกระดาษทอง รูป เทียน ถ้วยน้ำชา และกระดาษธูปการจัดเตรียมข้าวของ อุปกรณ์ต่าง ๆ เหล่านี้เจ้าของบ้านเองเป็นผู้จัดหาเองทั้งหมด

3. ความแตกต่างของพิธีกรรมแยกภายใน และภายนอกศาลเจ้า

ผู้วิจัยนำเสนอความแตกต่างของพิธีกรรมแยกภายใน และภายนอกศาลเจ้า แต่ละประเด็น ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ความแตกต่างของพิธีกรรมแยกภายใน และภายนอกศาลเจ้า

หัวข้อ	พิธีกรรมภายในศาลเจ้า	พิธีกรรมภายนอกศาลเจ้า	หมายเหตุ
ความเป็นมาของพิธีกรรม	-เพื่อเฉลิมฉลองวันประสูติขององค์เทพรวมถึงแสดงออกถึงการบูชาและแสดงความเคารพต่อองค์เทพ	-เป็นความประสงค์เจ้าของบ้าน ด้วยเชื่อ ว่าเป็นคำสั่งขององค์เทพ เป็นการแก้บน รวมถึงแสดงออกถึงการบูชา และแสดงความเคารพต่อองค์เทพ	-วัตถุประสงค์ในการประกอบพิธีกรรมเหมือนกัน แตกต่างเรื่ององค์เทพ และที่มาของพิธีกรรม
ลักษณะขององค์เทพในพิธีกรรมแยก	-องค์เทพเตียนฮู้ห่วนโส่ย เดิมชื่อหลุยไฮ้แซ้เป็นปรมาจารย์ด้านศิลปะการแสดง ลักษณะทางกายภาพของกิมซิ่น สอดคล้องกับตำนานที่มาของท่าน	-องค์เทพเจ่งฮู้ฮองเอี้ย หรือหม่าอู่หวาง มีบทบาทในการต่อต้านกองทัพของหวางหมั่งจนได้รับชัยชนะ ภายหลังได้รับแต่งตั้งให้เป็นข้าหลวงปกครองเมืองจิ้น และมีบทบาททางราชการ ได้รับการเคารพในฐานะ “เทพแห่งสงคราม และการปกป้องบ้านเมือง” ลักษณะทางกายภาพของกิมซิ่น สอดคล้องกับตำนานที่มาของท่าน	-องค์เทพทั้ง 2 ได้รับความเคารพจากชาวจีน และมีบทบาทสำคัญในศาลเจ้า และประเพณีของชุมชน - องค์เทพเตียนฮู้ห่วนโส่ยทำหน้าที่เป็น “องค์พระผู้จัดการของศาลเจ้า” ส่วนองค์เทพเจ่งฮู้ฮองเอี้ยเป็นองค์เทพที่ประทับทรงผ่านม้าทรงและเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมแยก
ขั้นตอนของพิธีกรรม	-การเตรียมสถานที่จัดพิธีกรรม -เตรียมอาหารที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม อุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ -ฮวดแก้วเป็นผู้สื่อสารกับองค์พระและดำเนินการประกอบพิธีกรรมเองทั้งหมด	-การเตรียมสถานที่จัดพิธีกรรม -เตรียมอาหารที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม อุปกรณ์ เครื่องใช้ต่าง ๆ -ฮวดแก้วเป็นผู้สื่อสารกับองค์พระและดำเนินการประกอบพิธีกรรมเองทั้งหมด	-ขั้นตอนต่าง ๆ ของพิธีกรรมมีลักษณะที่เหมือนกัน แต่การจัดเตรียม และความร่วมมือแตกต่างกัน ภายในศาลเจ้า ดำเนินงานโดยศาลเจ้าเป็นหลัก และมีผู้สนับสนุนหลากหลายจำนวนมากเนื่องจากเป็นพื้นที่

หัวข้อ	พิธีกรรมภายในศาลเจ้า	พิธีกรรมภายนอกศาลเจ้า	หมายเหตุ
องค์ประกอบของพิธีกรรม	-ม้าทรงองค์เทพเตียนฮู้ หงวนโส่ย คือ นายเพชรมังกร รัตนวิสุทธิ -ฮวดแก้ว -ผู้ที่มีจิตศรัทธาต่อองค์เทพเตียนฮู้ หงวนโส่ย (เล่าเอี้ย) -อาหารหลักในพิธีกรรมหรือ “พิธีกรรมห่อเส็ง” การไหว้อาหารคาว -ทีก้องซู หรือพระราชวังจำลองแทน “เล่งเสี้ยวโปเตียน” -อุปกรณ์เสริม เช่น รูป เทียน กระดาษเงิน กระดาษทอง แก้ว น้ำชา จาน กระจกงรูป	-ม้าทรงองค์เทพเจ่งฮู้ฮองเอี้ย คือ นายธนคม ยี่หลั่นสุวรรณ (เจ้าของบ้าน) -ฮวดแก้ว -ครอบครัว และผู้ที่มีจิตศรัทธาต่อองค์เทพเจ่งฮู้ฮองเอี้ย -อาหารหลักในพิธีกรรม หรือ “พิธีกรรมห่อเส็ง” การไหว้อาหารคาว หรือตามความประสงค์ของเจ้าของบ้าน -ก้องซู หรือพระราชวังจำลองแทน “เล่งเสี้ยวโปเตียน” -อุปกรณ์เสริม เช่น รูป เทียน กระดาษเงิน กระดาษทอง แก้วน้ำชา จาน กระจกงรูป	สาธารณะ ส่วนภายนอกศาลเจ้า เจ้าของบ้านดำเนินงานหลัก -องค์ประกอบทั้งหมดมีส่วนที่คล้ายกัน อาหารในพิธีกรรม (อาจต่างกันตรงที่ปริมาณ และความต้องการของเจ้าของบ้าน) ส่วนอุปกรณ์หากจัดพิธีกรรมในศาลเจ้ามีอุปกรณ์ครบ หากจัดที่บ้าน เจ้าของบ้านเป็นผู้จัดหา ส่วนสถานที่จัดงานหากจัดภายในศาลเจ้าบุคคลภายนอกเข้าร่วมพิธีได้สะดวก หากจัดงานที่บ้านอาจจำกัดบุคคลที่เข้าร่วมพิธี

สรุปผล และอภิปรายผล

1. เพื่อศึกษาพิธีกรรมแซยิดในศาลเจ้า และภายนอกศาลเจ้า จังหวัดภูเก็ต
2. เพื่อศึกษาความแตกต่างของพิธีกรรมแซยิดภายใน และภายนอกศาลเจ้า จังหวัดภูเก็ต

ผลการศึกษาในส่วนของพิธีกรรมแซยิดองค์เทพเตียนฮู้หงวนโส่ย (เล่าเอี้ย) ภายในศาลเจ้าจួយเต้าโบังแก๊ง พบว่า มีพิธีกรรมแซยิดองค์เทพเตียนฮู้หงวนโส่ย องค์เทพที่เป็นเจ้าอ้ามที่คณะเจ้าเจ๊วเคาพนบถือ จนได้ชื่อว่าเป็นองค์เทพประจำคณะเจ้า ซึ่งพิธีนี้จัดสืบเนื่องมาจากประเพณีถือศีลกินผัก สอดคล้องกับ สมชาย มนุจันทรธ (2551) ศึกษาปรากฏการณ์ใหม่ของประเพณีกินผักในจังหวัดภูเก็ต : กรณีศึกษาศาลเจ้าจួយเต้าโบังแก๊ง พบว่า สมัยก่อนมีคณะเจ้าหรือชาวจีนที่เป็นกลุ่มอั้งยี่อพยพเข้ามาทำมาหากินในเมืองภูเก็ต และมีบทบาทสำคัญในการควบคุมกลุ่มคนจีนอพยพในจังหวัดภูเก็ตที่ส่วนใหญ่เป็นชาวจีนฮกเกี้ยน ซึ่งนำเอาแนวความคิดการประกอบพิธีกรรม ถือศีลกินผักเข้ามาด้วย และจากการสัมภาษณ์ สมชาย มนุจันทรธ (20 ธันวาคม 2567) ประชาชนด้านวัฒนธรรมจีนให้ข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมแซยิดว่า “มีการประกอบพิธีแซยิดภายนอกศาลเจ้าที่ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นในยุคหลัง โดยมีจุดเริ่มต้นจากความศรัทธา จึงมีการจัดพิธีกรรมแซยิดภายในบ้าน มีรูปแบบพิธีกรรมที่อิงมาจากพิธีกรรมในศาลเจ้า ไม่ว่าจะเป็นการจัดโต๊ะบูชา การถวายของเช่นไหว้ หรือแม้แต่การอัญเชิญองค์เทพมาประดิษฐานชั่วคราวภายในบ้าน” ปรากฏการณ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงการขยายขอบเขตของพิธีกรรมจากพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ภายในศาลเจ้าสู่พื้นที่ส่วนบุคคลในครอบครัว โดยยังคงยึดถือหลักความศรัทธา ความเคารพ และคติความเชื่อดั้งเดิมไว้อย่างเหนียวแน่น อันเป็นเครื่องแสดงถึงพลวัตทางวัฒนธรรมของ ชาวยุคใหม่ชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดภูเก็ตที่สามารถประยุกต์และรักษารากเหง้าทางจิตวิญญาณได้อย่างกลมกลืน

พิธีกรรมแซยิดภายใน และภายนอกศาลเจ้า ประกอบด้วยพิธีต่าง ๆ เช่น พิธีกรรมบั้งเอี้ย อี้วแก๊ง ไช้กุ้น ส่างหยกอ่อง ชิวเอี้ย คู้ยตัว ปักเต็กเทียมหรือปักเต็กฮู้ ไหว้ห่อเส็ง ไป๋ฮุ้นลูกหลาน โก้ยทาน พิธีเหล่านี้มีความสำคัญ เช่น พิธีกรรมโก้ยทาน

เป็นการสะเดาะเคราะห์ให้แก่ลูกหลาน รวมถึงศิษยานุศิษย์ และผู้เข้าร่วมพิธีกรรม พิธีกรรมปางเอี้ย เป็นการปล่อยทหาร เพื่อคอยปกป้ององค์ “หยกอ่องส่งเต” โดยมี “หยงเอี้ยเก้” หมายถึง ธง 5 ผืน ประจำทิศทั้ง 5 ทิศ ได้แก่ ธงสีเขียว สีแดง สีเหลือง สีขาว และสีดำ ซึ่งธงแต่ละสีมีความหมายไม่เหมือนกัน พิธีกรรมทั้งสองพื้นที่จัดขึ้นเพื่อแสดงความศรัทธาต่อองค์เทพ และรำลึกถึงคุณงามความดีของท่าน เช่นเดียวกับการศึกษาของ บัญชา เตส่วน (2566) เรื่อง พิธีเซียดที่อู่เอี้ย และเลี้ยงทหาร “คุณค่าความศรัทธาและความกตัญญู” ศาลเจ้าจ่ายเฮงเกียง ที่อู่เอี้ย เล่าเอี้ยกงสายบุรี พบว่า พิธีกรรมเซียด องค์เทพที่อู่เอี้ย เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อรำลึกถึงคุณงามความดีของท่าน โดยศาลเจ้ามีการจัดเครื่องเซ่นไหว้เพื่อสักการบูชา แต่ปัจจุบันมีการเชิญพระมาสวดให้แก่คนที่มาสักการะ และยังมีพิธีเลี้ยงทหาร นอกจากนี้ยังมีองค์เทพสำคัญ คือ “ม่าจ้อโป้” และ “เทพแป๊ะกง” จะเห็นว่าพิธีกรรมทั้งสองพื้นที่มีวัตถุประสงค์ของการประกอบพิธีกรรมที่สอดคล้องกัน พิธีกรรมจึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เห็นความศรัทธาของผู้คน สอดคล้องกับการศึกษาของ คงมร เหมรัตน์รักษ์ (2559) เรื่อง ความเชื่อและพิธีกรรม : กรณีศึกษาตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ พบว่ามีขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมที่สร้างความศรัทธาให้แก่ผู้เข้าร่วมพิธี ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การประกอบพิธีกรรมเป็นการสร้างความเชื่อร่วมให้แก่ชุมชน ทั้งนี้ พิธีกรรมเซียดภายในศาลเจ้า เน้นการรำลึกถึงคุณงามความดีขององค์เตียนฮู่หงวนไสยเป็นหลัก ส่วนพิธีกรรมเซียดภายนอกศาลเจ้า เน้นการแก้บน สะเดาะเคราะห์ ตามคำสั่งขององค์เทพเจ้าอู่เอี้ย เป็นการสะท้อนหน้าที่เชิงพิธีกรรมที่ต่างกันเล็กน้อย โดยมีขั้นตอนของพิธีกรรมที่ชัดเจน Turner (1970) กล่าวถึงขั้นตอนของพิธีกรรมที่มีรูปแบบชัดเจนตั้งแต่การเปิดเวที การหลอมรวมชุมชน การเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับองค์เทพ ในส่วนองค์ประกอบของผู้มีส่วนร่วมในพิธีกรรมทั้งสองพื้นที่นั้น ผู้ปฏิบัติหลักได้แก่ ฮวดกั้ว ม้าทรง และคณะผู้ช่วยในพิธีกรรม มีบทบาทเป็นผู้เชื่อมโยงระหว่างชุมชนที่หมายรวมถึงผู้คนกับเทพเจ้า นอกจากนี้ยังพบว่า องค์ประกอบของพิธีกรรมเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความศรัทธา เชื่อมโยงจิตใจของผู้เข้าร่วมพิธีกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และทำให้พิธีกรรมสมบูรณ์ยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ ปัทมาสน์ พิณนุกูล (2563) ศึกษา “กิมซันกับม้าทรง : ความเป็นเทพกับความเป็นมนุษย์ในพื้นที่พิธีกรรมของคนจีนจังหวัดภูเก็ต” พบว่า ความเชื่อในองค์เทพตามแนวทางศาสนาช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจ โดยปฏิบัติการผ่านศาสนสถานสำคัญ คือ ศาลเจ้า ที่มีการสร้างประติมากรรม “กิมซัน” องค์เทพที่แกะสลักจากไม้หอม ผ่านการประจุความหมายด้วยการประกอบพิธีกรรมเบิกเนตร ม้าทรงขององค์เทพที่ประทับทรงเป็นสื่อกลางในฐานะความเป็นเทพที่เป็นผู้แสดง “สัญญา” ในมิติของการเป็นตัวแทนขององค์เทพในการประกอบพิธีกรรมที่ช่วยสร้างภาพลักษณ์ และภาพความทรงจำหรือภูมิหลังขององค์เทพ ด้วยการนำเสนออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และการขับเคลื่อนการอ้างเพื่อ “ตริง” “ความเป็นเงิน” กลายเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมในงานประเพณีที่ทรงคุณค่าทางสังคม และเป็นปรากฏการณ์ที่ดึงดูดใจผู้คนทั่วโลก สร้างความเจริญทางพื้นที่ และการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ตในปัจจุบัน

ในส่วนของบริบทสถานที่ และพลวัตของพิธีกรรมนั้น การจัดพิธีกรรมใน “พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์” ภายในศาลเจ้าช่วยส่งเสริมพื้นที่สังคมให้เข้มแข็ง ขณะที่พิธีกรรมภายนอกศาลเจ้าช่วยเสริมมิติพื้นที่จินตนาการที่ผู้คนสามารถน้อมนำพิธีกรรมไปสู่ชีวิตประจำวันได้ “ศาลเจ้า” จึงถือเป็นภาพตัวแทนศาสนสถานที่สำคัญต่อบรรพบุรุษคนจีนในอดีต และคนไทยเชื้อสายจีนในปัจจุบัน รวมถึงผู้คนทั่วไปที่เคารพนับถือองค์เทพ ศาลเจ้าจึงเป็นพื้นที่แห่งจินตนาการที่ใช้แสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมความเป็นเงินที่โดดเด่น

การศึกษาครั้งนี้ทำให้เห็นว่า พิธีกรรมเซียดองค์เทพมีความคล้ายคลึงกันทั้งที่จัดภายใน และภายนอกศาลเจ้า โดยองค์ประกอบหลักของพิธีกรรมยังคงมีรูปแบบที่ใกล้เคียงกัน อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างของพิธีกรรมอาจเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา เนื่องจากปัจจัยหลายประการ เช่น การเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี และการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัย การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลให้บางพิธีกรรมที่เคยมีในอดีตถูกยกเลิกหรือสูญหายไป ในขณะที่บางพิธีกรรมที่เคยทำไม่ได้ในอดีตกลับสามารถทำได้ในปัจจุบัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อจำกัดทางด้านสถานที่ ความเชื่อ ค่านิยม และความพร้อมของผู้เข้าร่วมพิธี เมื่อพิธีกรรมมีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวอย่างต่อเนื่อง สิ่งที่เกิดขึ้นใหม่อาจพัฒนาเป็นวัฒนธรรมใหม่ พฤติกรรมหรือแนวปฏิบัติบางอย่างที่ได้รับการยอมรับในสังคมอาจกลายเป็นมาตรฐานหรือจารีตที่สืบทอดต่อไปในอนาคต แม้ว่ารูปแบบของ

พิธีกรรมแยกต่างหากแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่หรือยุคสมัย แต่หัวใจสำคัญของพิธีกรรมมุ่งเน้นการให้ความเคารพต่อองค์เทพ และความศรัทธาของผู้เข้าร่วมพิธียังคงอยู่ การศึกษาครั้งนี้จึงช่วยเติมเต็มความเข้าใจในมานุษยวิทยาพิธีกรรม พลวัตทางวัฒนธรรม โดยเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ และพื้นที่ส่วนบุคคล นอกจากนี้ยังสะท้อนถึงกระบวนการถ่ายโอนความเชื่อจากรุ่นสู่รุ่น จึงเป็นกรณีศึกษาอันทรงคุณค่าที่จะนำไปเป็นแนวทางการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญา เช่น การจัดทำทะเบียนพิธีกรรมท้องถิ่น กำหนดมาตรฐานการจัดพิธีกรรมทั้งในศาลเจ้าและชุมชนบ้านเรือน ควบคู่กับการส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมเชิงท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมทั้งความสำนึกรักบ้านเกิดที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคมชาวจีน ทำให้เกิดพลังในการสร้างสรรค์สังคม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

1. ควรศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างพิธีกรรมแยกกับพิธีกรรมอื่น ๆ เช่น วันสารทจีน เทศกาลไหว้เจ้า หรือพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับองค์เทพองค์อื่น ๆ เพื่อให้เข้าใจบริบททางวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น
2. ผู้ที่สนใจสามารถศึกษาต่อยอดการวิจัย โดยผสมผสานแนวทางสหวิทยาการ การวิเคราะห์ภาษาพิธีกรรมร่วมกับสัญวิทยา เป็นต้น

ข้อเสนอแนะเชิงสังคม/ชุมชน

1. ชุมชน ศาลเจ้า สามารถนำข้อมูลไปเป็นแนวทางในการดูแล รักษา หรือพัฒนาพิธีกรรมแยกให้เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน เช่น การลดทอนพิธีบางส่วนเพื่อให้กระชับขึ้น การใช้สื่อดิจิทัลเข้ามามีส่วนในการเผยแพร่ที่น่าสนใจ
2. หน่วยงานภาครัฐ อาทิ โรงเรียน หน่วยงานที่ดูแลงานด้านวัฒนธรรมชุมชน สามารถนำข้อมูลอัตลักษณ์ ความเชื่อที่ผ่านการถ่ายทอดจากพิธีกรรมแยกของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดภูเก็ตไปใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เช่น การจัดการเรียนการสอนวัฒนธรรมท้องถิ่น การสืบสานอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
3. การใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบาย สามารถนำงานวิจัยไปใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับกำหนดนโยบายการจัดการและส่งเสริมมรดกภูมิปัญญา พัฒนาแผนงานประเพณีท้องถิ่น การสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ และสืบสานพิธีกรรมแยกองค์เทพ การใช้สื่อดิจิทัลนำเสนออย่างสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

เอกสารอ้างอิง

คงอมร เหมรัตน์รักษ์. *ความเชื่อและพิธีกรรม : กรณีศึกษา ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่*. หลักสูตรปริญญา

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยพะเยา. <https://shorturl.asia/nk2aL>

จันทร์สุตา ไชยประเสริฐ. (2566). *ความเชื่อและพิธีกรรมของศาลเจ้าจีนฮกเกี้ยน : กรณีศึกษาดำบลตลาดเหนือ อำเภอเมืองจังหวัดภูเก็ต*. การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 5 วันที่ 3 เมษายน 2566.

<http://www.journalgrad.sru.ac.th/index.php/miniconference/article/view/4220>

บัญชา เตสวน. พิธีแยกที่อุ้งอ้อยและเลี้ยงทหาร คุณค่าความศรัทธาและความกตัญญู. *รูสมิแล*, 44(2), 19-28.

<https://shorturl.asia/iPORD>.

ปัทมาสน์ พิณนุกูล. (2563). *กิมซิ่นกับม้าทรง : ความเป็นเทพกับความเป็นมนุษย์ในพื้นที่พิธีกรรมของคนจีนจังหวัดภูเก็ต*.

ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

พรพรรณ จันทร์โรนันทน์. (2537). *ฮก ลก ชิว: โชค ลาก อายุยืน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มติชน.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชัน.

ศุภิมา (นฤมล) วงศ์สุภาพ. (2544). *สาวใยตระกูล “งานทวิ” แลวิถีพลังมังกรใต้*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุน การวิจัย.

สมชาย มนูญจันทร์. (2551). *ปรากฏการณ์ใหม่ของประเพณีกินผักในจังหวัดภูเก็ต : กรณีศึกษาศาลเจ้าจ้อยตุ๋นเต้าโบ้เก็ง*.
วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สันต์ สุวัจนราภินันท์. (2558). *ว่าด้วยทฤษฎีสถาปัตยกรรม : พื้นที่สาธารณะและพื้นที่ทางสังคม*. เชียงใหม่:
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. Malden, Massachusetts: Blackwell.

Turner, V. (1967). *The forest of symbols: Aspects of Ndembu ritual*. New York: Cornell University Press.

บุคลากร

ธนคม ยี่หลั่นสุวรรณ (ผู้สัมภาษณ์). รุ่งกานต์ ภูมิพงษ์ (ผู้สัมภาษณ์). บ้านเลขที่ 232/ 44 ถ.เขาวราช ต.ตลาดใหญ่ อ.เมือง จ.ภูเก็ต
วันที่ 9 ธันวาคม 2567

เพชรมังกร รัตนสุทธิ (ผู้สัมภาษณ์). รุ่งกานต์ ภูมิพงษ์ (ผู้สัมภาษณ์). ศาลเจ้าจ้อยตุ๋นเต้าโบ้เก็ง ต.ตลาดใหญ่ อ.เมือง จ.ภูเก็ต
วันที่ 9 ธันวาคม 2567

สมชาย มนูญจันทร์ (ผู้สัมภาษณ์). รุ่งกานต์ ภูมิพงษ์ (ผู้สัมภาษณ์). ศาลเจ้าจ้อยตุ๋นเต้าโบ้เก็ง ต.ตลาดใหญ่ อ.เมือง จ.ภูเก็ต
วันที่ 10, 11 และ 20 ธันวาคม 2567